

Potkali se u Kolína: Reportáž o vietnamských dělnících v Čechách

Eva Pechová

Na světových burzách nabírá finanční krize na obrátkách a i čeští odborníci začínají být skeptičtí – po krachu skláren a textilek jsou na řadě automobilky. Do továrny TPCA v Kolíně se ale zatím trousí čeští i vietnamští dělníci na další šichtu. Ti první ovšem těm druhým někdy při výrobě Toyot, Peugeotů a Citroënů dělají naschvály.

„Kam jdete s tím Čongem?“ ptá se mě kousek od továrny dobře stavěný mladík, který své asijské spolupracovníky převyšuje nejméně o hlavu. Vietnamec, jehož doprovázím, té větě sice nerozumí, ale z výrazu českého dělníka si mnohé dokáže domyslet. „Češi jsou naštvaní, chtěli žádat vyšší mzdu, ale teď ji nezískají, protože továrna zaměstnala Vietnamce a oni nemohou dělat na firmu nátlak. Přitom sami tu vydrží často jen tři čtyři měsíce a odejdou. Občas mi v práci dělají i naschvály. Myslel jsem si o některých, že jsou kamarádi, ale oni mi někdy i škodí...“ řekl mi předtím Cuong při rozhovoru v kolínské kavárně. Cuong, stejně jako Hung a Nam, kteří se mnou tehdy seděli u stolu, uvěřili sladkým slovům zástupců zprostředkovatelských agentur, kteří tvrdili, že už vytáhli z bídy spoustu podobných mužů, jako jsou oni, a pomohli jim dostat se do bohaté České republiky.

Počty Vietnamců žijících přechodně či trvale v České republice závratně stoupají: v srpnu 2007 u nás podle oficiálních statistik pobývalo 45 964 Vietnamců a Vietnamek, ve stejném měsíci roku 2008 čítala vietnamská komunita už 57 660 lidí. Drtivá většina z těchto osob k nám přijíždí právě přes zprostředkovatelské agentury, ať už oficiální či neoficiální.

Bez účtenky

Cuong, Hung i Nam přicestovali každý z jiného koutu Vietnamu. Seznámili se až ve výcvikovém středisku, které připravovalo vietnamské dělníky na cestu do ČR, do továrny Foxconnu v Pardubicích. Každý z nich zaplatil za zprostředkování cesty přes 9 tisíc USD. „Smlouva, kterou jsme s vietnamskou agenturou Nosco podepsali, je ale zhruba na polovinu částky, chybějí tam peníze, které jsme zaplatili navíc.“ Ve smlouvě, kterou si z Vietnamu přivezli, je rozepsáno, na co byl jejich vklad využit. Částka vyplacená agentuře v ČR, které jsou Vietnamci po příletu svěřeni, činí 1500 USD. Na otázku, na co přesně se použily další peníze vybrané před cestou, které ovšem ve smlouvě nejsou uvedené, Vietnamci shodně odpovídají: „Nedali nám žádné účtenky, tak nevíme, kam ty peníze přesně šly. Asi na zprostředkování.“ Vietnamka, která pracuje v jedné ze zprostředkovatelských agentur a nepřeje si být jmenována, vysvětluje: „Agentura ve Vietnamu si většinou nechává polovinu peněz a druhou půlku dává agentuře v Čechách. Obě agentury mají kromě oficiálních výdajů uvedených ve smlouvě, jako je školení, letenka, pojištění, výuka češtiny a podobně, ještě velké náklady, protože musí uplatit hodně lidí ve Vietnamu i v Čechách. Na české ambasádě, na vietnamské ambasádě v Praze, na úřadech ve Vietnamu, kde se vydávají potřebné doklady, ve firmách v České republice... Spousty peněz. Nedivte se, že je to tak drahé.“

„Kolínští“ Vietnamci si ale na výši zaplacené částky nestěžují – ostatně jejich vietnamští spolupracovníci dali za stejné služby podobné sumy. „S firmou Nosco jsme byli spokojeni. Je to sice spousta peněz, museli jsme si půjčit od banky i od přátel, zastavili jsme i dům, ale naštěstí jsme se nezadlužili u lichvářů jako jiní... Před odjezdem do Čech jsme počítali, že dluh splatíme tak za rok. Zbývající dva roky jsme měli vydělávat. Teď si ale myslíme, že všechny dluhy zaplatíme až tak za tři roky.“

Jenže právě kvůli nutnosti splácet se nyní dostávají Cuong, Hung a Nam do nevýhodné pozice vůči zaměstnavatelům.

Přátelská výpomoc

Bez ohledu na to, nakolik seriózní je agentura, přes kterou se k nám Vietnamci a Vietnamky dostávají, nejsou nově příchozí informováni o právní nebo ekonomické situaci u nás, jsou zadlužení, odkázaní na pomoc jiných a mnohdy také nebezpečně důvěřiví. Také „kolínští“ dělníci Cuong, Hung a Nam se během svého putování po českých továrnách nejvíce potýkali s neznalostí zákonů, systému, jazyka. Po nástupu do Foxconnu pracovali necelé tři měsíce jako kmenoví zaměstnanci této firmy a jednoho dne za nimi přišel tlumočník, aby se dostavili k podpisu nové smlouvy. „Text nebyl ve vietnamštině, takže jsme nevěděli, jestli je to smlouva o skončení zkušebního období či

o jeho prodloužení, anebo o změně činnosti. Prý se firma stěhuje jinam. Řekl nám, abychom podepsali, a tak jsme podepsali.“ Ve skutečnosti podepsali dohodu o skončení pracovního poměru a vzápětí novou smlouvu o práci v pobočce Foxconnu v Kutné Hoře s další zkušební dobou. „Nikde na světě není zkušební doba šest měsíců, ani ve Vietnamu...“ stěžuje si Nam. Zkušební doba je pro cizince s pracovním vízem velice citlivá záležitost: pokud je totiž zaměstnavatel nečekaně vyhodí, přicházejí i o povolení k pobytu, které je vázáno na konkrétní pracovní místo.

Cuong, Nam a Hung tedy v červnu letošního roku začali pracovat v nové továrně. V polovině srpna pak obdrželi dopis z agentury Favigroup, která je v ČR převzala od agentury Nosco, s informací, že Foxconn bude kvůli ekonomickým problémům propouštět a bude se to týkat i pracovníků na linkách číslo čtyři a pět. Právě tam pracovala také naše trojice. Dopis zároveň obsahoval nabídku na bezplatné zprostředkování jiné práce s tím, že by se měli přihlásit co nejdříve. „Byli jsme vyděšení. Báli jsme se, že později už práce v Kolíně nebude, tak jsme se ze strachu rozhodli z Foxconnu odejít a přihlásili jsme se agentuře. Nejdříve po nás tlumočnický chtěl sedm tisíc korun za zprostředkování, ale protestovali jsme, tak nakonec ustoupil. Platili jsme ale 1500 Kč za zdravotní prohlídku,“ vypráví Hung. Zpětně však tito dělníci svého rozhodnutí litují. Mají pocit, že byli zneužití k tomu, aby agentura Favigroup mohla zalepit svoji plánovanou a nesplněnou dodávku lidí pro agenturu Grafton, která poskytuje pracovní síly pro TPCA. Dělníky přímo z Vietnamu se údajně nedařilo do Graftonu dodat kvůli dlouhému čekání na víza na českém velvyslanectví v Hanoji. Hung doplňuje: „Práce v TPCA je velmi náročná. Češi tu nechtějí pracovat, tak zaměstnali nás. Přitom ve Foxconnu se nakonec nepropouštělo, odešli jsme jen my, kteří jsme byli ve zkušební době a báli se vyhazovu...“ Podle personálního manažera Foxconnu Zdeňka Petrovického byla letos v závodě v Kutné Hoře provedena optimalizace výroby, s čímž souvisela i úprava počtu zaměstnanců. Foxconn tedy stavy pracovníků opravdu snížit potřeboval. Luboš Rejchrt z agentury Grafton, která je dnes zaměstnavatelem Cuonga, Nama a Hunga, hovoří o vzájemné výpomoci mezi firmami – když některá potřebuje lidi do výroby a jiná se jich chce zbavit, tak si vzájemně vyjdou vstříc. TPCA si od Vietnamců zřejmě také slibuje, že napomohou ke snížení velké fluktuace, která firmu dlouhodobě trápí – nemají totiž možnost v případě nespokojenosti odejít. Sám Rejchrt potvrzuje, že situace, kdy jsou vietnamští dělníci nespokojeni a podaří se jim zajistit si místo jinde a odejít, jsou spíše výjimečné. Drtivá většina Vietnamců se takto o sebe postarat nedokáže.

Nam, Cuong a Hung dnes zažívají další stres: „Povolení k zaměstnání máme jen do konce roku. Nevíme, co bude dál. Když nám pracovní povolení v TPCA neprodlouží, tak nám skončí platnost víza. Nevíme, kde rychle sehnat práci jinde, zájem o dělníky teď není velký.“

Pracovník z našeho kmene

Český automobilový průmysl se podílí zhruba pětinou na tuzemském hrubém domácím produktu a občas je Česká republika označována za automobilovou velmoc. Nastupující krize však zřejmě mnoho firem vázaných na automobilový průmysl – včetně největší automobilky a jednoho z největších českých zaměstnavatelů Škoda Auto – v blízké době donutí sáhnout k úsporným opatřením a zasvěcení odborníci soudí, že i k propouštění. Podle Jaroslava Černého z tiskového oddělení Škoda Auto však zatím firma propouštění nechystá. Vietnamce, kteří tam pracují, ale jeho vyjádření příliš neuklidňuje. Pouze deset tamních vietnamských pracovníků je totiž, jak uvedl Černý, kmenovými zaměstnanci Škodovky. Další stovky jsou zaměstnány u agentur, které je Škodovce dodávají jako pracovní sílu. Už v první polovině října informoval odborový časopis Škodovky o snižování stavu agenturních pracovníků. Karel Jahoda z odborové organizace OS KOVO Škoda Auto v něm uvedl: „Agenturní personál již není například využíván k záskokům o přestávkách ve svařovně a snížen byl i v celém toku výroby. Ubylo zhruba 700 agenturních pracovníků.“

Kolínská automobilka TPCA je po Škodovce druhým největším automobilovým výrobcem v ČR s loňským nárůstem výroby o pět procent a s produkcí 308 478 aut za rok. Stejně jako ve Škodovce pracují Vietnamci ve firmě nepřímo, prostřednictvím agentur. Podle vyjádření personálního ředitele TPCA Vadima Petrova se v současné době jedná o 150 pracovníků. Stejně jako Škodovka má i TPCA jen několik vietnamských kmenových zaměstnanců. Přes agentury pracují v kolínské automobilce také další cizinci, zejména Slováci a Poláci. Na dotaz ohledně možných dopadů světové ekonomické krize na pracovní místa Petrov optimisticky odpovídá: „Co se týče snižování výroby nebo propouštění zaměstnanců, tak nás ekonomická krize nezasáhla. Poptávka po malých šetrných vozech je vysoká. V následujících měsících dokonce navýšíme počet zaměstnanců o několik desítek.“

Hlavní odbytiště tuzemské automobilové výroby stále leží v evropských zemích, ovšem v západní Evropě v současné době poptávka po nových automobilech rapidně klesá. Naopak Češi si podle ekonomických médií kupují nová auta stále více. Možná tedy navzdory krizi pomohou kolínské továrně udržet vysokou produkci i počet dělníků. Pokud se to však nepovede, následky krize dopadnou – jak dosavadní zkušenosti napovídají – nejdříve právě na agenturní zaměstnance.

Vysát a odhodit

Cuong, Hung a Nam mají vlastně zatím velké štěstí. Objednala si je obrovská firma, která, když je přestala potřebovat, jim namísto vyhazovu umně zařídila jinou práci ve

spřáteleném podniku – rovněž u obrovského výrobce. Agentury, se kterými měli dělníci co do činění, patří pravděpodobně k těm serióznějším, větším a fungujícím oficiálně, což se o všech agenturách obchodujících s vietnamskou prací říci nedá. Všechny peripetie příběhu se zatím odehrávají v právně čisté rovině. Vietnamci přesto mají pocit, že jsou v pasti a že jejich osud v České republice jen málo závisí na jejich vůli. Někdo je sem nalákal, vydělal na nich, ale všechna rizika už nesou sami. Někteří z nich mají navíc silný dojem, že v České republice nejsou vítáni. „Do médií bych chtěl říci, ať jsou Češi spravedlivější k vietnamským pracovníkům. Ničím jsme se neprovinili. Přijeli jsme si sem jen vydělat nějaké peníze a po skončení práce odjedeme zpátky do Vietnamu, neplánujeme zde zůstat natrvalo,“ snaží se přese mne vzkázat Nam svým českým spolupracovníkům v továrně.

Trojice dělníků Cuong, Nam a Hung musí doufat, že krize automobilového průmyslu nepřijde příliš brzy. Pak by jim hrozila ztráta práce, kvůli níž se mohou proměnit v nelegální imigranty. A neregulární migranti se nebojí pouze toho, že nesplatí své dluhy, ale přibývá jim i strach z cizinecké policie a také z nemoci, protože nemají platné pojištění. Na největší „smolaře“ z jejich řad pak čekají vychytralí „zachránci“, kteří jejich situace dokážou zneužít ve prospěch různých nelegálních aktivit.

Moc, anebo málo?

Premiér Mirek Topolánek vyslovil na jaře při návštěvě Vietnamu obavu, že v roce 2010 bude české ekonomice chybět 450 tisíc lidí. Stejně obavy má i pan Winter z marketingové firmy WMC, která se mimo jiné zabývá i zprostředkovatelskou činností v oblasti práce, a předseda česko-vietnamské společnosti, který na svých webových stránkách hovoří v květnu letošního roku o nedostatku 151 tisíc pracovníků na českém trhu. „Proto pražská marketingová firma WMC, která se již 14 let specializuje výhradně na Vietnam, připravila a již zahájila projekt ‚Vzájemná pomoc‘, který je schopen dodat českým výrobcům letos 5000 Vietnamců a od roku 2009 až 45 000.“ WMC bude pracovníky z Vietnamu dovážet společně s Hospodářskou komorou ČR. Nápad řešit situaci na českém pracovním trhu dovozem pracovní síly z Vietnamu tedy zjevně považuje za dobrou myšlenku spousta lidí. Jsou však politici, zprostředkovatelé a firmy připraveni nést zodpovědnost za tisíce Vietnamců, kteří potom u nás práci ztratí či ji vůbec nenaleznou? A přemýšlí někdo o odpovědnosti za vývoj vztahů mezi českými dělníky a zahraniční námezdní silou, která bude pod tímto tlakem ochotná přistupovat na podstatně horší pracovní podmínky? Zejména stát by měla motivovat starost, aby se tisíce extrémně zadlužených cizinců nedostaly v České republice do situace, kdy nebudou schopni své dluhy splácet.

Samozřejmě existuje možnost, že se nám ekonomická krize vyhne. Poptávka nebude klesat, továrny nebudou propouštět a bude potřeba stále více pracovních sil z Asie na výrobu levných aut, počítačů, televizí. I v takovém případě je ale třeba se zamyslet nad tím, jak umožnit lidem, které zde potřebujeme, aby žili bez neustálého strachu z výpovědi a z propadu do ilegality. Nejen stát, ale i firmy by měly být společnostmi nuceny k přijetí odpovědnosti za dělníky, kteří jim v mnohých případech zachraňují výrobu v továrnách, kde nikdo jiný nechce pracovat. Vietnamští dělníci přijíždějí do ČR s obrovským dluhem, do kterého se zčásti dostali kvůli pohodlnosti českých firem neochotných zaplatit za nábor vlastních lidí ve Vietnamu. Velké podniky raději nábor nechávají na zprostředkovatelských agenturách a veškeré náklady platí jejich budoucí dělníci. Nam, Cuong a Hung by dnes byli v úplně jiné situaci, kdyby si je býval Foxconn přivezl z Vietnamu bez zprostředkovatelské agentury. V případě nedostatku vhodné práce, zdravotních či dalších problémů by mohli sbalit kufry a vrátit se domů – to ale dnes v případě problémů těžko mohou udělat.

Autorka je vietnamistka.

Reportáž vznikla v rámci projektu "Czech Made?" Multikulturního centra Praha za podpory Evropské komise a vyšla v kulturním týdeníku A2 (45/2008).

Czech Made?